

OM ÅNDSSVAGHED PÅ GRØNLAND

Af overlæge, dr. med. *Carl Clemmesen*

„Er der mange åndssvage på Grønland?“ lyder spørgsmålet altid, når emnet åndssvaghed bringes på bane i forbindelse med Grønland.

Spørgsmålet er vel begrundet, idet man ved, at nogle former for åndssvaghed er arvelige, og at stærkt indgifte finder sted i mange af de små samfund på Grønland.

At åndssvaghed forekommer i Grønland, har man altid været klar over, men først i de sidste år, hvor det er lykkedes at „kortlægge“ åndssvagheden i Vestgrønland og Thuledistriktet (Østgrønland mangler endnu), er man blevet i stand til at besvare spørgsmålet om hyppigheden, og svaret må nok nærmest blive et „nej“ – i den forstand, at der på Grønland vel forholdsvis er omtrent det samme antal åndssvage som i det øvrige Danmark, og det vil vistnok være berettiget at tilføje, at vi efterhånden ved mere om forekomsten i Grønland end i det øvrige Danmark.

Spørgsmålet meldte sig i 1956, da jeg på rejse i Grønland for Sundhedsstyrelsen i anledning af alkoholproblemet også undersøgte psykiatriske patienter – herunder åndssvage – og på børnesanatoriet i Sukkertoppen fandt 5 åndssvage børn, og spørgsmålet blev højaktuelt, da Socialministeriet som betingelse for at etablere åndssvageforsorg på Grønland fra de derværende myndigheder ønskede en oversigt over, hvad dette talmæssigt måtte betyde, og da derfor åndssvagekommissionen fattede interesse for sagen.

Hvordan bærer man sig nu ad med at optælle de åndssvage?

Optællingen af åndssvage på Grønland lettes i høj grad ved, at samfundene er så små. Distriktslægerne kender, når de har siddet et bestemt sted et par år, næsten hele befolkningen personligt, og har distriktslægen interesse for psykiatriske forstyrrelser, kan han give meget vigtige oplysninger. Skolelederne har på rede hånd, hvilke skolebørn der ikke har tilstrækkeligt udbytte af undervisningen, og kommunalbestyrelsen ved, hvem der har svært ved at klare sig socialt.

Når man så tilkalder disse forskellige kategorier til sygehuset eller aflægger besøg i hjemmene, kan man i reglen danne sig et skøn over, om der foreligger en væsentlig intelligensdefekt eller ej og vurdere, om barnet eller den voksne trænger til støtte fra

åndssvageforsorgen, og dette er jo til syvende og sidst det afgørende. Store drenge, der har haft svært ved at lære at læse og skrive, men som overlegent klarer slædekørsel eller er dygtige fiskere, kan måske nok med hensyn til det boglige være svagt begavede, men klarer de sig fint socialt, er de ikke åndssvage praktisk set.

Kunne vi dog ikke få en intelligensprøve, så vi kunne „bestemme intelligenskvo-tienten?“, spørger undertiden pædagoger, men dette må på Grønland betragtes som udelukket – jeg havde nær sagt heldigvis. Sagen er den, at de gængse intelligensprø-ver er lidet anvendelige i den grønlandske befolkning. Grønlænderne er ikke vant til de abstrakte begreber, der ofte indgår i disse prøver, og ville man endelig udar-bejde en grønlandsk intelligensprøve, er befolkningen ikke stor nok til at gennemføre en standardisering, og befolkningens forudsætninger er så forskellige i byer og på bopladser, i nord og i syd, at man uhjælpelig ville komme til kort.

Nogle særlige forhold gør sig gældende på Grønland.

Den endnu relativ store børnedødelighed bortriver mange „mindre gode liv“, og blandt disse er de åndssvage ret stærkt repræsenteret. Den barske natur, det hårde klima og de hyppige ulykker går formentlig også først og fremmest ud over dem, der har vanskeligt ved at klare sig, de åndssvage. Sejler drengene således på en is-flage i havnen, gælder det om at være adræt og hurtig i vendingen, hvis den er ved at kæntré, og det er de åndssvage som regel ikke.

I de små samfund, hvor ofte flere generationer bor sammen i huset, kan en enkelt åndssvag lettere klare sig end under moderne forhold og måske bidrage til familiens underhold ved at bære vand, rense fisk eller lignende.

På Grønland er optalt omkring 200 børn og voksne, der er åndssvage, eller hvis udvikling bør følges på grund af mistanke om åndssvaghed. Omkring $\frac{1}{3}$ af disse må ventes at udvikle sig, så de ved senere kontrolundersøgelse kan slettes af forsorgens lister og forhåbentlig klare sig selv. I nogle tilfælde har de ved vanrøgt været sat til-bage i udvikling, men retter sig fuldstændig, når de får gode forhold. I andre til-fælde har barnet indhentet sine jævnaldrende i udvikling i en sådan grad, at obser-vation kan ophøre.

Til gengæld rykker nye årgange frem, småbørn der ikke vil udvikles og trives eller skolebørn, der ikke kan følge med, – og for disse må i årene fremover etable-res en fortsat kontrol.

Hvad kan forsorgen så gøre for sine åndssvage?

Dette spørgsmål er lettest at besvare for de dybest stående åndssvage, der ofte med uro og skrigen er en utrolig byrde for hele familien.

Disse må samles på institution i Danmark, hvor „Andersvænge“ ved Slagelse huser det store flertal, vel omkring 50 åndssvage patienter. Her får de gode forhold, pleje og beskæftigelse i det omfang, det er muligt, og det er en stor glæde at se disse børn og unge trives, når man tidligere har set dem leve under elendige forhold i Grønland, fordi forældrene trods al kærlighed og interesse ikke har magtet den fornødne pasning, hvad man naturligvis på ingen måde kan bebrejde dem.

Det er for så vidt et resultat af optællingen, at man ved imødekommenhed fra „Andersvænge“, der selv har uhyre vanskelige pladsforhold, har kunnet hjælpe disse 50 åndssvage og deres familier.

Langt sortere tegner i øjeblikket billedet sig for gruppen af lettere åndssvage børn, en gruppe hvoraf mange kunne hjælpes effektivt, om man ville give de fornødne bevillinger hertil.

Jeg tænker på de mange børn i skolerne, som ikke kan følge den almindelige undervisning, og som de overbebyrdede lærere må „lade sidde“. Vi ved, at de – eller i hvert fald mange af dem – ville være tilgængelig for en tillempet undervisning og senere oplæring, og at de efter en sådan ville have gode muligheder for at klare sig i samfundet, – men dem kan vi intet gøre for. Årene går, og mulighederne forspildes, og det forsømte lader sig ikke indhente senere.

For at hjælpe denne kategori af børn og unge havde åndssvageforsorgen planlagt et skole- og oplæringshjem i Godthåb i nærheden af landshospitalet med 50 pladser. Grunden er ryddet for de håndværkerbarakker, der lå her, men – trods al interesse fra Grønlandsministeriet – har sagens behandling i Socialministeriet trukket så længe ud, at byggestop og udgiftsstop nu udskyder disse planer og dermed de pågældende børns chancer til en usikker fremtid – således ser det i hvert fald ud ved årsskiftet 1962-63.